

ЕКОПОСЕЛЕННЯ ЯК НОВІ ЕКОКУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ УКРАЇНИ

О. І. ГАРМАШ аспірант*,
П. В. ПИСАРЕНКО, доктор сільськогосподарських наук
Полтавська державна аграрна академія

У статті розглядається феномен екологічних поселень, як нових екокультурних центрів. Розкривається поняття екопоселення; порівнюються українські екопоселення з західними аналогами. Подається список діючих екопоселень на території України.

Екопоселення, альтернативні поселення, екорозвиток, стійкий розвиток.

Сучасним суспільством у виробництво і споживання залучається така кількість речовин і енергії, яка в десятки і сотні разів перевершує біологічні потреби людини. Це призводить до порушення екологічної рівноваги і, як наслідок, до екологічної кризи. «Римський клуб» так охарактеризував дану проблему: «Головним ворогом людства є людина. У пошуках нового об'єднуючого ворога ми прийшли до думки, що забруднення, загроза глобального потепління, дефіцит питної води і голод якраз і є таким ворогом. У своїй сукупності ці грізні явища являють собою саме таку загрозу, протистояти якій можливо лише спільно. Однак, розглядаючи ці загрози в якості спільного ворога, слід чітко розділяти причини і наслідки. Всі ці загрози породжені втручанням людини у природні процеси, таким чином, подолати їх можна тільки шляхом зміни людського ставлення та поведінки. Справжній ворог – це сама людина» [4].

Наразі людство знаходиться перед відповідальним вибором, шлях від якого визначає можливість його виживання та розвитку. Це шлях екорозвитку – екологічно орієнтованого соціально-економічного розвитку. Людство повинно переводити свою економіку з невідновлюваних ресурсів на відновлювані, а технології – на ті, які не забруднюють навколишнє середовище. Саме тому, ідея створення екопоселення як острівця, основне завдання якого – збереження і відновлення природніх ресурсів, де кожен з нас зможе прийняти участь у спасінні нашої планети і зробити щось корисне для своєї землі, є надзвичайно актуальною у наш час. У Україні з'являється реальний шанс стати однією з провідних країн світу, оскільки далеко не кожна

© Науковий керівник - доктор сільськогосподарських наук Писаренко П. В.

держава володіє поєднанням природно-кліматичних і трудових ресурсів такої якості, і далеко не кожен народ має таку природну любов до землі, до природи.

Хоча ідея створення альтернативних поселень, в яких людина була б економічно, екологічно і соціально незалежною і існувала б в гармонії із природою, не завдаючи їй шкоди, не нова, перші екопоселення зародилися лише у 80-х роках ХХ століття. Відомими зарубіжними дослідниками цього питання є Р. Гілман [2], Д. Крістіан [5], Л. Волкер. В Україні екопоселення з'явилися на початку ХІХ століття і є маловивченим екосоціальним явищем. Серед російських дослідників це питання вивчають: І. П. Кулясов, А. А. Кулясова [6], О. В. Шубін [10], І. Марковкін, І. В. Задорін [3] і його незалежна дослідницька група ЦИРКОН [8, 9]. В Україні цим питанням займається П. В. Писаренко, О. О. Бардакова [1], Т. Дієва.

Мета дослідження. Оскільки феномен екопоселень в Україні виник нещодавно і досить мало літератури, яка б могла в достатній мірі розкрити зміст цього питання для широкого кола читачів, перш за все, наша ціль полягала в детальному розгляді основних рис екопоселення, порівнянні специфіки українських екопоселення із західними аналогами і надання списку діючих екопоселень на території України.

Результати дослідження. Згідно визначення із Глобальної мережі екопоселень (GEN), **екологічне поселення (екопоселення)** – це альтернативне або традиційне поселення, створене для регіональної інтеграції екологічного, економічного, соціального та культурного аспектів сталого розвитку з метою відновлення соціального і природнього середовища [11].

Екопоселення відносять до альтернативних поселень, які з'явилися у світі в 1960-і роки, в період наростання соціально-екологічної кризи, як реакція на негуманну і екологічно нестійку систему взаємовідносин в сучасному суспільстві [6].

Вперше термін "екопоселення" був введений Робертом Гілманом, яким виділяє такі характерні риси екопоселення як:

1. Людський масштаб (такий, за якого всі в громаді знають один одного і при цьому кожен відчуває, що може впливати на напрям розвитку громади, масштаб має не перевищувати 500 чоловік);
2. Поселення з усіма рисами людської діяльності, які мають бути представлені в збалансованій пропорції;
3. Людська діяльність безпечно інтегрована у природне середовище;
4. Підтримує здоровий розвиток людини;
5. Може успішно існувати невизначено довгий час [2].

Хоча екопоселення почали виникати років 50 тому, потреби і можливості в них настільки нові, що суспільство, ще не встигло усвідомити їх. Вони виростають з потреб і можливостей викликаних:

- новими екологічними обмеженнями (через високий рівень щільності населення і технології),
- новою технікою і технологіями (від кращого розуміння екосистем до більш розгалужених каналів комунікації; від ефективних технологій по відновлювані використанню ресурсів до нових форм організації суспільства),
- новим рівнем свідомості, який включає глобальне знання, накопичене за мільйони років історії життя на цій маленькій планеті в безмежжі Всесвіту) [2].

Російські дослідники з дослідницької групи ЦИРКОН виділяють наступні принципи організації екопоселень:

- Органічне землеробство – використання невиснажливих технологій обробитку ґрунту (наприклад, принципи пермакультури). Забороняється використання отрутохімікатів і пестицидів на території поселення;
- Раціональне лісокористування і полікультурне лісовідновлення;
- Мінімізація енергоспоживання, що виявляється в будівництві енергоефективного житла, використанні відновлювальних джерел енергії, економії побутового енергоспоживання;
- Прагнення до автономності та незалежності від поставок ззовні, до повного самозабезпечення;
- Серед жителів екопоселень звичайною практикою є такі системи харчування як вегетаріанство, сиродіння, веганство;
- Більшість жителів екопоселень зазвичай дотримуються здорового способу життя, який включає в себе загартовування, активне фізичне навантаження, позитивний життєвий настрій. Також, на території екопоселень не вітається куріння, вживання спиртних напоїв і нецензурна лексика аж до повної їх заборони [9].

Згідно з класифікацією Глобальної мережі екопоселень (GEN), виділяють:

- 1) Екоміста, такі як Ауровіль в Південній Індії, Федерація Даманхур в Італії та Німбін в Австралії;
- 2) Сільські екопоселення, такі як Gaia Asociación в Аргентині та Huehucoyotl, в Мексиці;
- 3) Пермакультурні місця, включаючи Crystal Waters в Австралії, Cochabamba в Болівії і Varus в Бразилії;
- 4) Проекти міського відродження, такі як Los Angeles EcoVillage і Христианія в Копенгагені;

5) Освітні центри, подібні Findhorn Foundation в Шотландії, Centre for Alternative Technology в Уельсі і Ecovillage Training Center в Теннесі [7].

Російські вчені Шубін О.В. та Кулясов І.П., класифікують екологічні поселення за динамікою розвитку поселення і виділяють:

- 1) Виникнення ініціативної групи із створення екопоселення;
- 2) Протопоекопоселення (ініціативна група, яка вже має землю і житло, однак з членів групи на місці постійно живе лише кілька чоловік);
- 3) Екопоселення (переселення основної маси поселенців);
- 4) Мегаекопоселення (екомісто) [6, 10].

Екологічні ідеї екопоселенців ґрунтуються на концепції сталого розвитку. Сталий розвиток суспільства передбачає задоволення потреб людини при збереженні навколишнього середовища, причому не тільки для сьогодення, а й для майбутніх поколінь. Концепція включає в себе 3 складові: економічну, соціальну та екологічну. Екологічний аспект є найважливішим для жителів екопоселення. Теоретично це означає, що члени спільноти мають ґрунтовні знання з таких питань, як екологічний захист та збалансоване використання природних ресурсів, живуть в гармонії з природою, усвідомлюючи, що людина – це частина природи, а не її володар.

Незважаючи на нечисленність екопоселень, вони вирішують цілком конкретні завдання, зберігаючи природу, відновлюючи зруйнований ґрунт, стійко розвиваючись, займаючись екологічною просвітою. Своїм прикладом вони намагаються довести, що можна жити в гармонії з природою, не руйнуючи, але відновлюючи середовище проживання, швидше за все за ними майбутнє.

Феномен екопоселень для України є новітнім явищем, тому що на відміну від західних країн, у нашій країні ніколи не виникали різного роду комуни та альтернативні поселення, як, наприклад, в США. Тож перші екологічні поселення виникли на початку XIX століття і були представлені Родовими поселеннями. Рух Родових поселень в Україну прийшов з Росії, де він зародився наприкінці 90-х років XX століття, після виходу в світ книг Володимира Мегре «Звенящие кедры России» [9].

Українські екопоселення в порівнянні з західними аналогами, з одного боку, поставлені в набагато більш жорсткі умови, будучи змушені долати опір бюрократичного механізму і тягар важких законів, але, з іншого боку, невизначеність загальної ситуації в країні і відсутність чіткого статусу українських екопоселень створює широкі можливості для знаходження нових форм існування та взаємодії з державою [8]. Також ситуація створення екопоселень в нашій державі є більш сприятливою в

тому плані, що в Україні земля коштує набагато дешевше, у порівнянні з США.

В процесі аналізу розвитку американських екопоселень та порівнянням їх з українськими аналогами, нами була відмічена іще одна важлива різниця, яка полягає в самій мотивації створення екопоселення. В Україні, екопоселення, а зокрема, Родові поселення, створюються з метою стати господарем, самодостатнім одноосібним володарем на своїй землі, який сам вирішує всі господарські та політичні питання так, що ні в чому не залежить від держави. На заході, ситуація склалася діаметрально протилежна: довгий час американцям нав'язували культ «сильного чоловіка», культ приватної власності, і це призвело до того, коли люди просто розучилися спілкуватися один з одним і відносяться до всіх вороже. І тому американці прагнуть об'єднатися і створити такі поселення, де вони могли в жити разом, в колі однодумців і близьких людей, створюючи атмосферу гармонії і турботи один про одного [5].

Згідно з Інформаційним центром Творців Родових поселень та Карти Родових поселень Сайту «Поселення. Ру», на сьогодні в Україні налічується 55 екопоселень:

- «Буша», «Дивограй», «Купелія» (Вінницька область);
- «Заорілля» (Дніпропетровська область),
- «Благодатне», «Світанок» (Донецька область);
- «Ружичево», «Омелянівка», «Радужне», «Гранидуб», «Простір Любові», Урочище «Тартак» (Житомирська область),
- «Джерельне», «Луначарське», «Кутузівка» (Запорізька область);
- «Семигір'я» («Кіровоградська область»);
- «Долина джерел», «Весела Слобідка», «Ладославне», «Кедрівка», «Рідне», «Роси» (Київська область);
- «Світле», «Лучисте», «Краснолісся», «Сонячне», «Мудре» (АР Крим);
- «Червонопопівка», «Миколаївка», с. Ковпаки (Луганська область);
- біля с. «Опака» (Львівська область);
- екопоселення на р. Інгул (Миколаївська область);
- «Благодатні Джерела», «Райська Долина», «Радісне» (Одеська область);
- «Джерела», «Долина» (Полтавська область);
- «Білка», «Благодатне», «Милість», «Хилькове» (Сумська область);

- «Веснянка», «Звенигора», «Подол» (Харківська область);
- «Струмочок», «Радісне» (Хмельницька область);
- «Астра», «Малинівка», «Південні Сокольники» (Херсонська область);
- «Буда», «Козацький Хутір» (Черкаська область);
- «Благодать» (Чернівецька область);
- «Долина майстрів», «Медуниця», «Журавлі» (Чернігівська область) [12, 13].

Найбільшим за кількістю сімей можна вважати «Долину Джерел», де мешкають 15 сімей – близько 70 чоловік і розташовано 56 ділянок під Родові поселення. Інші поселення налічують від 2 до 7 сімей [1].

Очевидно, що новий спосіб життя призводить до появи нових культурних традицій. Є всі підстави вважати, що екопоселення стануть не тільки центрами духовності та культури поза містами, а й новими типами культури суспільства [3].

Саме таким духовним поселенням став Ауровіль, Місто Зорі, заснований під егідою ЮНЕСКО. Його духовним засновником є Шрі Ауробіндо, котрий поширив ідею створення форми еволюційного переходу від людства, котре керується виключно Розумом, до людства, керованого істинною інтегрованою Свідомістю. Ауровіль – це те місце, де люди можуть жити в гармонії з самими собою і з оточуючими, відкидаючи всі національні суперечки, соціальні умовності, протиріччя моралі і протистояння релігій.

Щоб брати участь у створенні і житті екологічного поселення, людина часто повинна переосмислити і змінити свою систему цінностей. Саме тому не повинно бути ніякого насильства при ухваленні рішення про життя в поселенні. Стає очевидно, що багато моделей сталого розвитку, розроблені практикою екопоселень, і їх можна застосувати в якості альтернативного підходу до оживлення урбаністичного середовища сучасних міст, і навіть, можливо, для створення нової парадигми пригороду.

Висновки. Отже, екопоселення – це поселення людей, які прагнуть створити модель стійкого (збалансованого) життя. Це може бути новим поселенням або відродженням селом. Вони є прикладом моделі розвитку, яка об'єднує в собі декілька головних принципів: висока якість життя, збереження природних ресурсів, розвиток холістичного (цілісного) підходу до життя і людини, що, в свою чергу, має на увазі екологію людської домівки, залучення всіх членів поселення до прийняття загальних рішень, використання екологічних технологій.

Українські екопоселення мають ряд спільних рис із зарубіжними екопоселеннями: створення самодостатнього екологічного, технологічного, енергозберігаючого та економічного циклу

життєзабезпечення поселення на базі дбайливого ставлення навколишнього середовища; використання альтернативних біотехнологічних систем, що забезпечують біоутілізацію відходів, очищення і захист навколишнього природного середовища; раціональне використання природних ресурсів. В той же час, Родові поселення України характеризуються більшим індивідуалізмом, в той час як для їх західних аналогів притаманний колективізм.

Якщо порівнювати початок ХІХ століття і наші роки, то спостерігаємо позитивну тенденцію до збільшення кількості екопоселень на території України з 10 (2005) до 55 (2015) всього за 10 років.

Перспективи подальшої роботи в цьому напрямкові. Робота по цьому витанню буде продовжена. Розробляються критерії оцінки параметрів екопоселення. Планується відвідати більшість українських екопоселень, для оцінки їх стану розвитку і створити єдиний реєстр екопоселень України.

Список літератури

1. Бардакова О. О. Розвиток зеленого бізнесу на території екологічного поселення в Донецькому регіоні [Електронний ресурс] / О. О. Бардакова – Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2013/feht/bardakova/diss/indexu>.

2. Гилман Р. Экодеревни и устойчивые поселения / Роберт Гилман; [пер. с англ. И. Гончаров, В. Шестаков]. – Москва : Колос, 1991. – 266 с.

3. Задорин И. В. Экопоселения как форма внутренней эмиграции: мотивация и перспективы распространения [Електронний ресурс] / И. В. Задорин // Итоговый комплексный аналитический отчет по результатам исследования (Версия от 27.11.12) – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/alternativnye-selskie-poseleniya-v-rossii-stihiynaya-vnutrennyaya-emigratsiya-ili-osoznannyy-transfer-v-budushee>

4. Краткий обзор докладов римского клуба [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://val--s.narod.ru/rome1.htm>.

5. Кристиан Д. Творим совместную жизнь или Как вырастить экопоселение и общину вашей мечты [Електронний ресурс] / Диана Кристи; [пер с англ. Д. Ольховой]. – 2001. – 250с. – Режим доступу: <http://www.ecology.md/section.php?section=ecoset&id=13123#.VRqGpfmsWss>

6. Кулясов И. П. Экопоселения – новая форма сельских сообществ в России / И. П. Кулясов, А. А. Кулясова // Экология и жизнь. – 2008. – №10. – С. 20–26.

7. Сайт Глобальной сети Экопоселений [Електронний ресурс] – Global Ecovillage Network (GEN) – Режим доступу: <http://gen.ecovillage.org>.

8. Хомякова А. П. «Экопоселения в России: проблемы и перспективы развития» / А. П. Хомякова – Режим доступу: <http://openc.ru/data/2013/04/09/1233209282/Хомякова-докл.pdf>

9. Циркон. Аналитический обзор экологических поселений России / Исследовательская группа ЦИРКОН. – Москва, 2012. – 54 с. Режим доступу:

http://www.zircon.ru/upload/iblock/e76/Jekoposelenija_v_Rossii_Analiticheskiy_obzor.pdf.

10. Шубин А. В. Альтернативная община – экзотика или дорога в будущее? [Электронный ресурс] / А. В. Шубин // – Режим доступа: http://old.russ.ru/journal/ist_sovr/98-07-29/shubin.htm.

11. Сайт Глобальной сети Экопоселений – Global Ecovillage Network (GEN) – Режим доступа: <http://gen.ecovillage.org>.

12. Сайт Информационный центр создателей родовых поместий – Режим доступа: <http://pomestja.info/homepage.html>.

13. Сайт Поселения.ру – Режим доступа: <http://poselenia.ru/map>

В статье рассматривается феномен экологических поселений, как новых эко культурных центров. Раскрывается понятие экопоселения; сравниваются Украинский экопоселения с западными аналогами. Приводится список действующих экопоселений на территории Украины.

Экопоселения, альтернативные поселения, экоразвитие, устойчивое развитие

The article deals with the phenomenon of ecovillage as new eco cultural centers. The notion of eco-village; Ukrainian ecovillage compared with Western counterparts. Served list ekoposelen operating in Ukraine.

Ecovillage, intentional community, sustainable development